

A szép valóság filmje

Milyen könnyen mondjuk: *különc*. Ha például semmi más nem tudunk a vásárhelyi határban szépen fölújított régi malomról, csak azt: Szalay Ferenc festőművész tulajdona; s megkerdezzük: miért vesz meg ma-napság valaki egy 100 éves malmot?

Különc?

Hollóháza jut az ember eszébe, s a világhíres művész, Szász Endre álma egy ottani régi kúriáról, melyet nemzetközi alkotóműhely, művészek találkozóhelyévé varázsolni. Iovakkal, úszómedencével, helikopterleszállóval, miegymással összkomfortossá tenni, múltat, jelen és jövőt így összekapcsolni — szeretett volna. Lehet, hogy egyszer meg is csinálják? Az isten háta mögötti Hollóházáról nyit egy kisablakot a világ-ra? Milyen azért bejön ide is a világ? Nem túl jó híreket hallani a porcelángyárból, ahol szintén Szász-válalkozás indult — és feneklett meg. De ki tudja? A magam részéről szurkolok, mert nem biztos, hogy olyanira földtől elrugaszkodott vágyak-ötletek ezek, mint első pillantásra látszanak!

Szalay Ferenc Mártélyon megcsinálta — „kicsiben”. Megvette a malmot az utolsó molnártól, eredeti formájában helyreállította, a környéken még föllelhető régi darabokkal berendezte. Szép esteken negyven család is meghívást kap a malomba: a festő barátai, ismerősei, városiak és a szomszédos tanyák lakói. Muzsikát, éneklést, verset, mikor mit hallgatnak, beszélgetnek a világra s a maguk dolgairól, megfőzik és megesszik a paprikást. Amit régebben, ünnepeket alkalmából, a tanyai iskolák udvarán főztek boglácsban a környékbeli tanyák lakói. *Amig voltak tanyai iskolák*. Amióta nincsenek, a tanyaiak — tévét néznek. Nem beszélnek, nem járnak össze, egyformán peregnek a napjaik, nincs „esemény”, filmvetítés, előadás, vándorszínház az iskolában. *Nincs hely, ahol egymással*

találkozva, egymás gondolkodását frissítve, egészséges megszokásait lehetne nyelbe ütni a hétköznapoknak, ahol az emberek közötti érintkezés ünnepeit lehetne megteremteni. *Csak a malom*. Mert volt olyan szerencséje a környékbelieknek, hogy rájuk talált egy művészember, aki nem nélkülözheti a természet közegét, s a természetes emberi együttléteket. S mert volt olyan szerencséje a művészeknek, hogy a malomkörnyéki népre talált, akik között korántsem számít különségnek, ha valaki a kultúrát, a művészetet, a szépet, a természetet, a hagyományos értéket tiszteli, alakítja, csinálja, közvetíti. Mindeme jól hangzó dolgoknak tudniillik valódi tartalma van ezen a környéken, aki nem hiszi, olvassa el *Hajdú Gézanak*, a Somogyi Könyvtár igazgatóhelyettesének könyvet a hajdani olvasóköri-ről.

A szegedi stúdióknak egyébként ezekről is van — a könyv alapján készült — filmje, legalább olyan gon-

dolatébresztő, érdekes, izgalmas, mint az a film, melynek ürügyen mondhatuk el a fontjüket. Ez: *Malomzene* címet kapta, szombaton délután 4 óra-
kor lehetett megnézni az 1-es műsorban. Olyan természetes modorban, túlzások, művészkedések, mesterkéltségek nélkül, mégis „beszédesen” találta a nevezetes malom körül kialakult közösség egyik ünnepét, zenés találkozójukat, hogy a nézőben okkal támadt a vágy: *valahogy így kéne élni!* Gyönyörködni a fehér ló mozgásában, megsimogatni a kutyák bundáját, elnézni a gyerekek szabad futását, s hogy miként festi meg a lenyugvó nap az eget, kezét fogni a szomszédokkal, leülni melljük fuvolaszót hallgatni, diskurálni arról, paprikást enni, s holnapra erőt adó mély álomba merülni a csillagos tanyai csöndben. Nostalgia? Illúziók? Légvárak? Különös? Itt a példa — meg lehet csinálni. *Ember-önmagunkat menteni*, amíg lehet.

Sulyok Erzsébet

Latinovits, a feszültség művésze

Most sietek, most mennem kell, most randevum van az étellel...

Utolsó szerepében. A kutyát, akit Bozzi úrnak hívtak című musicalben énekelte Békeffy István — Fényes Szabolcs zenéjére írt — versszövegét, szalmakalapban, kockás zakóban, sétapálcával a kezében, közben pompás táncszámot is előadva, mozzékonyan és derűsen, ahogy a szöveg, s a darab szituációja megkívánta.

Ez volt Latinovits Zoltán utolsó színházi fellépése, 1976 áprilisában. Több mint félszázada járok színházba, gyakran megessik, hogy hetenként háromszor-négyszer, nem tudom, hány darabot láttam életemben. Azt azonban biztonsággal állíthatom, hogy ilyen dühörgő vastapsot alig hallottam, olyan káprázatos sikernek csak ritkán voltam tanúja, mint akkor és ott, a Bozzi úr premijerjén. Nem pusztán azt ünnepelték ugyanis, hogy Latinovits — életében először az Operetszínházban — milyen szenzációs alakítást nyújt, hanem azt is, hogy két teljes évi (kényszer)szünet

után került ismét vissza a színpadra. Ahol randevúja volt az étellel. Ott mindig. Két hónap múlva — az életben — kiderült, hogy a halállal volt randevúja. A premier havát követő második hónapban örökre eltávozott.

Akkor már régen beteg volt, ideg- és elmebetegséggel vissza-visszatérő lakója lett, bizonyára egy elmélet elborító, tisztánlátást elhomályosító pillanat sodorta a vonat alá, az önként választott halálba.

Latinovits Zoltán korának, de minden időknek egyik legnagyobb magyar színésze volt. S talán még a „magyar” szót sem szükséges itt felemlíteni.

Ötvenöt évvel ezelőtt, 1931. szeptember 9-én született. Apai ágon szerb földbirtokosok, anyai ágon a Gundel család leszármazottja. Már pici gyermekkorában feltűnik szavataival, de hiába vonzza őt minden sejtjében a számára a sors könyvében kijelölt életpálya, érettségi után mégsem meri vállalni: nem a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, hanem a műegyetemre kerül. Nem rögtön persze, ahhoz az akkori idők mércéje szerint nem elég jó a származása, előbb még asztalosinas, hidmunkás és — amatőr színjátós a Ganz-MÁVAG-ban, ahol dolgozik.

Mérnöki, nem színészi diplomájával a tatisznyájában indul első vándorútjára: jelentkezik a debreceni Csokonai Színháznál, ahol az 56/57-es évadban segédszínésnek alkalmazzák, de személyiségének kisugárzása, tehetségének ereje olyan átütő, hogy rövidesen olyan főszerepeket bíznak rá, mint Henry Higgins professzor, G. B. Shaw *Pygmalion*jában.

Miskolcon játssza el az *Ilyen nagy szerelem* férfi főszerepét, a női főszerepre néhány előadás erejéig pesti vendéget hívnak, az ország ünnepelt primadonnáját, Ruttkai Évát, és — nomen est omen — a színpadi partnerségből lángoló, szenvedé-

lyes, életre szóló szerelem bomlik ki, Latinovits és Ruttkai nemsokára élettársak lesznek. A fiatal, szép, szuggesztív és öserejűen tehetséges színészre ráirányul a filmrendezők figyelmé, de a színdirektoroké is.

Egy híján húsz évig működött a pályán ez a színész-király — ahogy a költő, Nagy László nevezte. Am korántsem volt zavartalan, konfliktusmentes, kínlás nélküli éle a majd két évtized. Kérlelhetetlen igényesség jellemezte mindig, az önmaga számára oly magasra állított mércét szerette volna mások elé is odahelyezni, de ezzel sokszor kudarcot vallott. Nem tudott alkalmazkodni a hétköznapi megalkuvásokhoz, a kulisszák mögötti intrikákhoz, a lustasághoz, a slendriánsághoz, a nemtörődömséghez, munkánk és életünk százféle megrontójához.

Szindbád, a *Tóték őrnagya*, *Cippola a Mario és a varázslóból*, *Pirandello IV. Henrikje*, *Ványa bácsi* — oldalakon át sorolhatnánk színházi és filmszerepeit, szinte mindent a legjelentősebb kategóriába helyezve, mert képtelen volt jelentéktelent alkotni, legfeljebb a szerep lehetett az, az ő alakítása soha!

Feledhetlent alkotott *Kovács András Hideg napok* című filmjében. A rendező így nyilatkozott róla: „Latinovits lényege nem valami miszticizmus, hanem a nagyfokú türelmetlenség a butasággal, a mozdulatlansággal, mindennemű alávetettséggel, feudális kötöttséggel szemben.” A *Tóték* fergeteges színpadi sikere után *Örkény István* abszurd hőseit filmen is megformálta az *Isten vele, őrnagy úr!*-ban. Rendezője, *Fábi Zoltán* így beszélt róla: „Róla az emberek életében még több rosszat elmondtak, mint másról, valószínűleg azért, mert jelentékenyebb volt náluk. Sokan összeférhetetlennek tartották, hisztérikusnak, közönségbe nem valóznak. Nem igaz. Minden tette, minden köztöködése, minden indulata, minden sístergő dühe — bármikor, bármilyen körülmények között — mindig a közösség ügyében, s mindig a jobbítás érdekében lobbant.”

Barabás Tamás

Bulizás első vérig

Pár napja *Ginsberget* olvasgatok, olyman emlékező apropóként, hiszen nemrégiben, magyarországi látogatása után a jugoszláv tévében is feltűnt. Zágrábban szavalt, bluest énekelte interjút adott. Olvasom a két éve magyarul megjelent *A leples bitang*-kötetben. Az *első buli* *Ken Keseyék-nél* a *Pokol Angyalai*val című verset — s megdöbbenve tapasztalom, mily eltérő hatást gyakorolhat az emberre — csupán egy buli-ügy is. Mert a Petőfi-adón kedden délután *Mint(a)film* címmel egy órán át az úgynevezett Házibuli-jelenségről(?) volt szó — különben egy sorozat indítódarbjaként.

A Házibuli-jelenségnek nevezett akármilyen gyakorlatilag három filmet jelöl: a *Házibuli* és *A házibuli foly-*

tatódik című francia, továbbá a *Szerelmem első vérig* című hazai opuszt. A szerkesztő *Kazal János* és a riporter, *Fiala János* szándéka eme alkotásokkal kapcsolatosan az volt, hogy végigjárják a (szerintük) végigjárható, olyasféle, az előzetesben is olvasható közéletismód jegyében, hogy „mi a hétköznapi és a mozzi-valóság közötti különbség?.. A mozki hangulati hatásai mögött melyeből összefüggések is meghúzódhatnak. Olyan, film-közvetítette magatartás-elemekre, mintákra gondolok, amelyek ha többszörös közvetítés útján ugyan, de megjelennek hétköznapi viselkedésekben is.”

Hm, hm. A koncepciót enyhén zavarosnak, legalábbis ellentmondásosnak érzem, hiszen mondjuk a

Ben Hur hangulati hatása, nem tudom elképzelni miféle hétköznapi magatartásformákat indukálhat, hogy *Bud Spencert* vagy *Bruce Leet* már ne is emlitem. Node ne keressük a váznon, akarom mondani a kákán csomót, van azon, úgylis elég. Tény, hogy a *Mint(a)film*ben a bulizással foglalkozó filmekről oly mélyenszántó nézői megjegyzéseket hallhatunk hogy „kis vidám”, „laza”, a hazai változat meg — sum-mázva — volt, akinek tettett, volt akinek nem. Szóval csupa újszerű és eredeti gondolat élvezetében lehetett részünk — melyeket betetőzött a zeneszerző *Dés László* jeles mondata, miszerint ostobaság egy filmen számonkérni a valóságot. Kész.

Ez volt az a pillanat, midőn eszembe jutottak a *Pokol Angyalai*, kezdetben nem is a Ginsberg-vers kapcsán, hanem mert inkább rögvest megkértem volna őket e megjegyzés után gyűjtsák be a Kawasaki-motorokat és nosza, rádióműsor első vérig. Valamivel később, megnyugodván, már a vers, no meg a Ginsberg, *Kerouac* meg a többiek által oly szuggesztíven leírt bulizások saját tapasztalataimmal összevethető, lehetséges értékmeghatározói — a valóban klassz beszélgetések (ezekről szó sem esett) — jártak meg az eszemet. Egyáltalán, maga a tény: mindenféle bulizás mindig csak akkor igazi, azaz emberhez méltó, ha egyféleképpen — első vérig meg. Magyarán: Történelmi-tisztességig, értelemig és hasonlóig.

Azt ne fessegessük most, hogy valaki lehet (van is) kitűnő komponista, de attól még nem biztos, hogy mondjuk jól ismeri a pizzakészítés rejtjelmeit is. (Egyebekről nem is szólva.) Azon végképp ne meditáljunk, hogy ilyen ijesztő felszínességgel másmilyen, netán valóban komoly művészi értéket jelentő filmek körülírása esetén vajon miféle, film-közvetítette hétköznapi magatartásminták lesznek, kideríthetők. Én mindenestre ijedtem konstatálom: ha valaha ebben az életben még bulizni adódik alkalmam, nagyon kell vigyáznom magamra. Nehogy jelenségnek minősítsenek.

Zsoldos Sándor

Domonkos László

Ikonológia és műértelmezés

A nemzetközi hírű *Studia Poetica* mellett újabb fontos irodalomtudományi sorozatot indított a József Attila Tudományegyetem összehasonlító irodalomtudományi tanszéke, Pál József szerkesztésében. Az *Ikonológia és műértelmezés sorozat első darabja Az ikonológia elmélete* címet viseli, alcíme *Szöveggyűjtemény az irodalom és a képzőművészet szimbolizmusáról*. (Szeged, 1986. 483.1. és 15.1. képmelléklet.)

„A kötet a nemzetközi ikonológiai kutatások felvisszázados múltjára visszatekinő jelenet igyekszik bemutatni, s kizárólag olyan tanulmányokat közöl, amelyek eddig nem jelentek meg magyar nyelven. A válogatást a szegedi bölcsészkaron működő csoport (Balázs Mihály, Fabiny Tibor, Pál József, Szőnyi György Endre, Szőrényi László) végezte el, szándéka szerint átfogó képet adva e nálunk még alig ismert tudományág legfontosabb elméleti területeiről, felhasználási lehetőségeiről” — olvashatjuk a bevezetőben.

Több szempontból is különösen figyelemre méltó ez a vállalkozás, a bevezetőben elmondottakon túl. Először is világhírű tudósok alapvető fontosságú munkáit ismerhetjük meg olyan összeállításban, amilyenre „hivatásos” könyvkiadó aligha vállalkozna úttörőként egy tudományág bemutatásában. Másodszor pedig a hazai értékrénd szerint „fiatalnak” számító oktatók a tanszéki acatát nem saját publikációik közzétételére hasz-

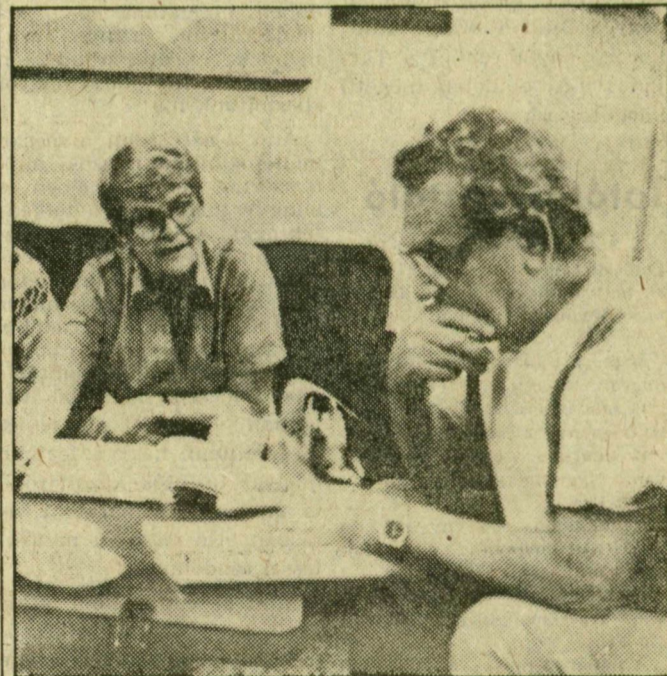
ágában, leginkább ilyen kép-pekkel találkozunk.

Az arányos szerkesztésű kötet négy fejezetből épül föl. Tizenegy dolgozatot tartalmaz.

A *Forrásokban* Cesare Ripa és Cristoforo Giarda saját munkáikhoz írott bevezetéseit olvashatjuk a XVII. századból. A további dolgozatokat tanulságos teljes címükkel fölidézni, önmagukban is hiteles, teljes képet adnak a gyűjtemény tartalmáról. A legterjedelmesebb és legfontosabb a *Megközelítések* három írása (mindegyik fejezetben három mű került egymás mellé). Első helyen áll Ernst Gombrich könyv terjedelmű tanulmánya az *Icones Symbolicae*: A szimbolikus kifejezés filozófiai és ezek hatása a művészetre.

A címeiből is kitűnik, hogy az ikonológia a képzőművészetben és az irodalomban egyaránt meglévő mozzanatokot elemzi, s a képzőművészet alkotásait is gondolati oldalról ragadja. Izgalommal várjuk a további köteteket, melyek egyike a nálunk újabb megghonosodott hermeneutikát mutatja be. Reméljük, a továbbiakban is, szakítva az eddigi elzártsággal, megvásárolhatjuk őket, mint a mostanit a szegedi Móra könyvesboltban.

Szegeden próbál Tolnay Klári

Nagy László felvétele Szegeden, a Kisszínházban, megkezdődtek Scribe ismert darabjának, az *Egy pohár viznek* olvasópróbái. A rendező Bodolay Géza, a bemutató: október 31. Képünkön: az előadás híres vendégszereplője — Tolnay Klári — Mentess Józseffel